

30. Pacilājošais ideoloģiskais zinātniskums

Ideoloģijas un zinātnes draudzība un pat abpusējā mīlestība ir vēsturisks fakts. Ideoloģija nespēj dzīvot bez zinātnes. Arī zinātne pret ideoloģiju var izjust dziļas jūtas. Tā tas sastopams Rietumu civilizācijas vislielākajās ideoloģiskajās sistēmās – nacionālisma ideoloģijā, fašisma ideoloģijā, konservatīvisma ideoloģijā, sociālistiskajā ideoloģijā un liberālās demokrātijas ideoloģijā.

Piemēram, nacionālisma ideoloģija ir ieinteresēta veidot un nostiprināt dažādus vēsturiskos mītus par tautas varonīgo pagātni. Tāpēc nacionālisma ideoloģija izmanto vēsturnieku, etnogrāfu, arheologu, etnologu, antropologu, folkloristikas speciālistu zinātniskās izstrādes, tās manipulatīvi pieskaņojot (primitivizējot, vulgarizējot un melīgi izkropļojot) ideoloģiskajām dogmām.

Taču arī paši zinātnieki var brīvprātīgi un ar lielu entuziasmu mīloši apkalpot nacionālisma ideoloģiju. Teiksim, vēstures zinātne var vispār attīstīties nevis atbilstoši zinātniskās objektivitātes un patiesības principiem, bet gan saskaņā ar valsts nacionālajām interesēm. Tā tas bija Latvijā pirms II Pasaules kara. Tā tas LR vērojams arī pēcpadomju gados, kad atsevišķi vēsturnieki cenšas apmīļot nacionālistiski noskaņoto publiku un valdošo kliķi, kaut gan valdošā kliķe skaļi nelepojās ar nacionālisma ideoloģiju, bet gan dumji lepojās ar naidu pret jebkuru ideoloģiju. Mūsu valdošā kliķe nav spējīga saprast, ka ideoloģiskais nihilisms (faktiski neoliberālisma viltīgs paņēmiens mulķot cilvēkus) pati par sevi ir sava veida ideoloģija.

Kā zināms, LR nacionālistiski noskaņotās publikas un valdošās kliķes galvenā nacionālā ideja ir rusofobija, tāpēc diemžēl atsevišķi zinātnieki piedalās naida kultivēšanā pret kaimiņu tautu. Visjaunākajā periodā īpaši centīgs ir 1974.gadā dzimušais *Dr.hist.* Edvīns Šnore, kurš ir Nacionālās apvienības kandidāts EP vēlēšanās. Nesen viņš naida ugunskurā iemeta šādas pagales: „Mūsu krievu cilvēku” lielas daļas iespējamā nelojalitāte Latvijai līdz šim ir bijusi tabu tēma, gluži tāpat kā deokupācijas vai dekolonizācijas pieminēšana. Vērojot notikumus Krimā, ir skaidrs, ka pienācis pēdējais brīdis strausa politiku izbeigt un galvu no smiltīm izvilkst. Pretējā gadījumā Krimas murgs rīt var atkārtoties arī Latvijā. Neaizmirsīsim, ka Latvijas galvaspilsētā Rīgā krievvalodīgo īpatsvars ir gandrīz tāds pats kā Krimā un ka tieši krievvalodīgo aizstāvība bija galvenais Kremļa agresijas iegansts tur. Gan te, gan tur krievu ļaudis aktīvi pauž savu neapmierinātību ar latviskošanu/ukrainiskošanu. Turklāt tieši Latvijas krievu - “otrās šķiras pilsoņu” stāvoklis Krievijas medijos tiek attēlots, kā viskiedzošākais visā bijušajā PSRS”.

Saprotams, īsts vēsturnieks, īsts zinātnieks un īsts savas valsts patriots tā neizteiktos. Tā var izteikties tikai pusinteligents pseidonacionālists, vēloties ar naidīgām provokācijām pievienoties mūsu „eiropolitiku” varzai vai arī rudenī iekļūt Saeimā. Precedentu skaits ir liels, jo aizvadītajos gadu desmitos pie politiskās siles ar rusofobisku lamāšanos ir tikušas daudzas aprobežotas un tārpainas gnīdas.

Pirmskara Vācijā fašisma ideoloģija ļoti lielu vērību piešķīra tam, ko var dēvēt par ideoloģisko zinātniskumu – velmi radīt zinātniski centrētu ideoloģiju, kad ideoloģija kļūst par sava veida patstāvīgu zinātnisko disciplīnu. Fašisma ideoloģija koncentrējās ap rasu problemātiku („rasu higiēnu”, āriešu rases izcelsmi un citiem jautājumiem), kas tika risināta okultisma kontekstā. Hitlers un viņa tuvākie domubiedri bija cieši saistīti ar tādām okultisma caurstrāvētām organizācijām kā Vriļa biedrība (*Vrill-Gesellschaft*), Tūles biedrība (*Thule-Gesellschaft*), kurā darbojās arī latviešu „draugs” Alfrēds Rozenbergs.

Par fašistiskās ideoloģijas zinātniskajām ambīcijām uzskatāmi liecina Anenerbes biedrības darbība 1935.-1945.gadā. Tās oficiālais nosaukums bija "*Studiengesellschaft fuer Geistesurgeschichte "Deutsches Ahnenerbe"*". Nosaukums liecina, ka tā bija zinātniska biedrība ģermāņu garīgās vēstures un senču mantojuma pētniecībai. Biedrības galvenā funkcija bija apkalpot Trešā reiha valsts institūcijas ar ideoloģiskajai darbībai piemērotu materiālu. Biedrības zinātniskās tēmas bija saistītas ar masu apziņas vadīšanu, psihoprogrammēšanu, psihotroniku, parapsiholoģiju, bioenergoinformātiku. Biedrības prezidents bija Heinrihs Himlers.

Iespaidīga bija biedrības struktūra. Tajā ietilpa 53 nodaļas, kuras var uzskatīt par patstāvīgiem institūtiem. Piemēram, astronomijas, botānikas, ģeoloģijas, bioloģijas, lietišķās socioloģijas, filosofijas, mākslas vēstures, viduslaiku latīņu valodas, klasiskās filoloģijas. Biedrības sastāvā darbojās četri zinātniski pētnieciskie institūti medicīnas un militārām vajadzībām. Savas pastāvēšanas neilgajā laikā biedrība organizēja 10 ekspedīcijas. Piemēram, uz Tibetu, Bolīviju, Karēliju, Islandi, Kanāriju salām, Paragvaju, Baltiju 1939.-1940.gadā.

Padomju Savienībā sociālistiskajai ideoloģijai bija lielāka nozīme nekā ekonomikai. Tas nav pārspilējums, jo padomju valsts elite cilvēku apziņas formēšanai pievērsa grandiozu uzmanību. Padomju valsts elite zināja, ka tautu praktiski var garīgi vadīt un tauta praktiski ir garīgi jāvada, ja vēlas sasniegt noteiktus materiālos un mentālos rezultātus. Tautas garīgā vadīšana organiski un atbildīgi ietilpa tā laika varas misijā. Valsts un partijas vadība pret tautas garīgo vadīšanu izturējās ka pret savu galveno valstiski organizatorisko pienākumu.

Saprotams, tāpēc neizpalika arī konkrēti rezultāti. Šos konkrētos rezultātus parasti dēvē par „padomju cilvēkiem”. Šie konkrētie rezultāti pašlaik ir tā dēvēto „Rietumu cilvēku” lielākie ienaidnieki, jo „padomju cilvēki” neatbalsta „Rietumu cilvēku” galvenās vērtības – baudkārs patērēšanas dzīves veidu, iracionālismu, alkātību, homoseksuālismu, viena dzimuma laulības un viena dzimuma laulāto iegribu adoptēt bērnus, postmodernismu, toleranci, plurālismu, „demokrātijas” un „cilvēktiesību” izplatīšanu militāri agresīvā veidā.

No „baltajiem” cilvēkiem „padomju cilvēkus” vismazāk ir skārusi Rietumu civilizācijā izplatītā destrukcija un degradācija. Berlīnes mūrim bija antropoloģiski svētīga loma. Taču „Rietumu cilvēku” uzvara vēsturiskajā perspektīvā acīmredzot ir garantēta, jo „padomju cilvēku” bērni un mazbērni destrukcijas un degradācijas atvarā tiek ierauti arvien dziļāk un dziļāk. Turklāt viņi tam nepretojās un daudz ko savā dzīvē nemaz nesaprot, jo pretestību un sapratni ir likvidējusi liberālās demokrātijas ideoloģija, - atsevišķos gadījumos sintēzē ar genofonda nepietiekamo kvalitāti.

Arī Padomju Savienībā tāpat kā savā laikā Vācijā tika radīts speciāls valsts formāts, kas nodarbojās ar ideoloģisko problemātiku. PSRS tas bija zinātniskais komunisms, un tā organizatoriskās vienības bija augstskolu fakultātes un katedras.

Zinātniskais komunisms bija tipiska ideoloģiska disciplīna, kuras galvenā jēga bija pamatot tēzes par kapitālisma bojāeju un sociālisma uzvaru. Disciplīnā ietilpa tādas tematiskās nodaļas kā ideoloģiskā procesa teorija, sabiedrības pārvaldīšana, ideoloģiskā cīņa pasaulē, starptautiskās attiecības un ideoloģija.

Zinātniskā komunisma ēra sākās 60.gadu pirmajā pusē, kad izveidoja attiecīgās augstskolu struktūras un augstskolu absolventiem zinātniskajā komunismā bija jākārt valsts eksāmens. Pēc sociālisma sistēmas sabrukuma zinātniskā komunisma struktūras tika pārkrāsotas par politoloģijas fakultātēm un katedrām. Arī pie mums bijušie zinātniskā komunisma pasniedzēji tagad strādā par politoloģijas pasniedzējiem visbiežāk profesora amatā.

Tie ir profesionāli un pedagoģiski nevērtīgi kadri. Ja tas tā nebūtu, tad (pirmkārt) viņu kompetence un profesionālais godaprāts pie mums nepieļautu ideoloģiskās „blamāžas”, un LR ideoloģija būtu saprātīga parādība. Ja tas tā nebūtu, tad (otrkārt) 20 gados mums būtu izaugusi respektējama politologu kopa un publiskajā telpā dominētu politisko un sociālo procesu analītika, bet nevis rusofobiska šļupstēšana un sen jau zināmu notikumu garlaicīgi un vienveidīgi pārstāsti daukštu, rozenvaldu un viņu audzēkņu izpildījumā.

Kadru nevērtība ir tāpēc, ka padomju laikā ar zinātnisko komunismu pārsvarā nodarbojās neapdāvināti nekaunīgi karjeristi, kuru intelekta īpašības gruzdoši iederējās viņu „zinātnes” demagoģijā un dogmatismā. Zinātniskā komunisma pasniedzēji ne reti bija partijas nomenklatūras darbinieki. Augstskolās viņus necienīja un nemīlēja ne kolēģi, ne studenti. Visiem bija skaidrs, kas tā par zinātni un kas tie par zinātniekiem.

Liberālās demokrātijas ideoloģijas saistība ar zinātni ir ļoti raiba, taču ļoti perspektīva un konstruktīva. Tāpēc šī ideoloģija gūst milzīgus panākumus planetārā mērogā.

Rietumos ideoloģijas un zinātnes sadarbības formas ir vairākas. Piemēram, ASV ideoloģijas attīstībā cienījama loma ir t.s. smadzeņu centriem – valsts, privātajām un sabiedriskajām zinātniskajām organizācijām.

„Smadzeņu centri” ideoloģiski apkalpo valsti, biznesu, medijus, garīgo kultūru. „Smadzeņu centros” strādā augsta līmeņa speciālisti – zinātņu doktori, profesori. Viņi strādā saskaņā ar konkrētu pasūtījumu un savu darbu var veikt bez steigas un konjunktūras spiediena. Mūsdienā Latvijā šī forma, paldies Dievam, nav populāra. Zinātniskās kapacitātes niecības apstākļos tā būtu vēl viena zinātniskuma imitācija. Mums noteikti pietiek ar humanitāro un sociālo zinātņu pašpārliecināto imitāciju augstskolās.

Rietumu ideoloģijas tehnoloģiskajā arsenālā teorētiski novatoriskais un fundamentālais rodas slēgtā vidē. Visbiežāk tās ir speciālas valsts iestādes, kuras atrodas militāro, kosmonautikas, speciālo drošības resoru paspārnē. Informācija par šīm iestādēm ir lakoniska. Par zinātnisko darbību tautai netiek stāstīts. Tauta par šo iestāžu darba panākumiem uzzina tikai pēc tam, kad atklājumi ir ne tikai rūpīgi pārbaudīti praksē, bet jau savā ziņā novecojuši.

Piemēram, ASV tāda gudra un smalka iestāde ir „*Santa Fe Institute*”, kas dibināta 1984.gadā un atrodas Santafē pilsētā Ņūmeksikas štatā. No atsevišķiem materiāliem ir noprotams, ka Santafē institūtā tika izstrādātas vadāmā haosa tehnoloģijas un institūtā nodarbojās ar sociālo tīklu vadāmības fundamentālu izpēti.

Pakāpeniski kļūst pieejama informācija par amerikāņu zinātnieka *Albert-László Barabási* pētījumiem, kas tika veikti militārā zinātniski pētnieciskā iestādē, analizējot sociālo tīklu funkcionēšanu Internetā un iegūstot radikāli jaunas zināšanas par sabiedrības ideoloģisko vadīšanu. Interneta un mobīlo sakaru jomā, domājams, pašlaik lielā slepenībā tiek veikti daudzi pētījumi, kurus var izmantot ideoloģiskajā darbībā.

Liberālās demokrātijas ideoloģija akadēmisko glancējumu, protams, iegūst vislabākajās universitātēs. Arī universitāšu profesori var izpildīt noteiktu ideoloģisko pasūtījumu. Taču viņu idejiskā patstāvība ir maksimāla tematikas izvēlē, tematikas interpretācijas izvēlē un ideoloģiskā ietērpā izvēlē. Universitāšu akadēmisko spēku gēnos noteikti ir Rietumu kultūras klasiskie priekšstati par zinātnes apolitiskumu un zinātnes kalpošanu patiesībai.

Un šajā ziņā Rietumu ideoloģiskajā virtuvē ir konstatējams pamācoši interesants moments. Proti, valdošā politiskā elite ciena un respektē universitāšu zinātnieku akadēmisko brīvību un profesionālās ētikas normas. Valdošā politiskā elite neizmanto savu varu un morāli nepazemo zinātniekus, viņus nenostādot ētiskās izvēles un kompromisa priekšā. Valdošā politiskā elite neizmanto voluntārās iespējas piespiest zinātniekus darīt to, kas ir vajadzīgs „partijai un valdībai”, kā tas bija PSRS. Valdošā politiskā elite ļauj zinātniekiem mierīgi domāt un analizēt, un domāšanas un analīzes rezultātus novest līdz monogrāfijai vai rakstam. Un, lūk, ja monogrāfijas vai raksta saturs ir ideoloģiski noderīgs, tad valdošā elite var publikācijām organizēt jaunu dzīvi – dzīvi ideoloģisko konstrukciju vidē.

Šajā ziņā ļoti spilgts piemērs ir Harvardas universitātes politoloģijas profesora Samuela Hantingtona (*Samuel Phillips Huntington*, 1927-2008) 1993.gadā prestižajā žurnālā „*Foreign Affairs*” publicētā raksta „*The Clash of Civilizations?*” liktenis.

Raksts ir veltīts civilizāciju sadursmei. Raksts pilnā mērā atbilda tā laika ideoloģiskajai situācijai, tāpēc nekavējoties tika iesaistīts ideoloģisko konstrukciju vidē. Turklāt tas tika izdarīts reti grandiozā vērienā. Rakstu tūlīt pārpublicēja simtiem mediju visā pasaulē. Rakstu tūlīt pārtulkoja un publicēja daudzās valodās. Rakstu analizēja tūkstošiem sociālo zinātņu eksperti un mediju politiskie komentētāji. Par rakstu publiski izteicās zinātnieki, politiķi, žurnālisti. Tika radīts priekšstats, ka raksts atstāj dziļu ietekmi uz visas pasaules sabiedrisko domu, jo pilnā mērā sasaucās ar daudzu cilvēku novērojumiem, pārdomām un viedokli.

Raksts faktiski bija autora kārtējais pētījums starptautiskajā politikā. Analizējot planetāros procesus pēc sociālisma sistēmas sabrukuma, S.F.Hantingtons ieteica jaunu pieeju politoloģiskā materiāla strukturēšanā.

Viņa zinātniskie risinājumi bija loģiski pamatoti. 1991.gadā beidzās „aukstais karš”. Tā rezultātā sabruka tas, ko sociālajās zinātnēs sauca par pasaules kārtību. „Aukstā kara” laikā

eksistēja noteikta pasaules kārtība. Tā balstījās uz diviem spēka poliēm (kapitālisma polu un sociālisma polu), kuriem pa kajām pinās „trešās pasaules valstis” – „panānu republikas”.

Pēc „aukstā kara” pasaules kārtība izjuka, taču bija konstatējamas jaunas tendences. S.F.Hantingtons jaunās tendences saskatīja civilizāciju sadursmē. Tāpēc viņš ieteica jaunu koncepciju – civilizāciju sadursmes koncepciju.

Viņaprāt jauno pasaules kārtību nosacīs civilizācijas, kas turpmāk uz planētas būs atsevišķi spēka poli. Ja cilvēces vēsturē agrāk notika sadursmes starp atsevišķām valstīm, tad turpmāk būs sadursmes starp atsevišķām civilizācijām. Īpaši aktuāli tas attiecas uz Rietumu civilizācijas un islama civilizācijas sadursmi.

S.F.Hantingtons minētajā rakstā uz planētas fiksēja 9 civilizācijas: Rietumu, latīņamerikāņu, japāņu, ķīniešu, indiešu, islama, pareizticīgo, budisma un āfrikāņu. Minētās civilizācijas viņš fiksēja, baltoties uz šādiem kritērijiem: valoda, vēsture, reliģija, paražas, institūti un pašidentifikācija.

Par civilizācijas kritērijiem un civilizāciju skaitu, saprotams, sākās polemika. Taču tai netika pievērsta uzmanība. Polemika skāra zinātniskos jautājumus. Pie tam bija labi zināms, ka par civilizācijas kritērijiem un civilizāciju skaitu var polemizēt līdz pasaules galam.

Uzmanība tika pievērsta citiem momentiem. Raksta propagandā tika akcenti ideoloģiski perspektīvi momenti, un šajā ziņā amerikāņu ideologi sniedza ļoti vērtīgu meistarklasi. Ar neatslāpstošu interesi varēja izsekot tam, kā viņi rakstu pagrieza visos vajadzīgajos ideoloģiskajos aspektos tā laika liberālās demokrātijas politikā, kā arī planetāro politisko procesu perspektīvā.

Rakstā par galveno vērtību tika pasludināta jaunā pieeja pasaules starptautiskos notikumus analizēt no civilizāciju pozīcijas. Tas bija ļoti izdevīgi amerikāņiem, kuri sevi uzskatīja par Rietumu civilizācijas saimniekiem. Vajadzēja panākt, lai visi iespējamie priekšstati par Rietumu civilizācijas lomu uz planētas automātiski asociētos ar amerikāņu lomu, kas laika gaitā (kā mēs tagad zinām) izvērtās atklātā inteliģenti kautrīgā amerikāņu monologā par viņu transcendentālo izredzētību un hegemoniju uz planētas.

S.F.Hantingtona raksta propaganda faktiski efektīvi iesāka ideoloģisko trendu par amerikāņiem kā vienīgo spēka polu, pieradinot pie šīs atziņas pasaules sabiedrisko domu. Šodien, kā zināms, atkal ir vajadzīgs Hantingtons ar jaunu rakstu, lai morāli atsvoidzinātu un retušētu histēriju sakarā ar amerikāņu lomas acīmredzamo samazināšanos pasaules pārvaldīšanā. Šodienas pasaule strauji kļūst daudzpolāra ar vairākiem spēka poliēm. Notikumi Ukrainā liecina gan par histēriju, gan par daudzpolārās pasaules veidošanos, bet visnopietnākais – par Rietumu civilizācijas iekšējo sadursmi un lūzumu, kad „balto” cilvēku rase sadalās divās daļās katra ar savu kultūras vērtību orientāciju. Turklāt priekš vairākām eiropēdu tautām un tajā skaitā latviešu tautas aktuāls kļūst jautājums par savas nākotnes izvēli sakarā ar Rietumu civilizācijas iekšējo sadursmi un lūzumu. Nav izslēgts, ka drīz tiks uzbūvēts jauns Berlīnes mūris. Tikai tagad tas būs Baltijas mūris, kas iezīmēs eiropēdu civilizācijas lūzuma robežu.

Raksta propagandā maigi tika pievērsta uzmanība Rietumu civilizācijas kulturoloģiskajām priekšrocībām. Amerikāņu zinātnieka koncepcijā izšķirošā nozīme ir tēzei par citu civilizāciju attieksmi pret Rietumu civilizāciju. Viņš raksta, ka Rietumu idejas par individuālismu, liberālismu, konstitucionālismu, cilvēktiesībām, līdztiesību, brīvību, likuma varu, demokrātiju, brīvo tirgu, baznīcas un valsts atdalīšanu gandrīz nemaz neinteresē tās kultūras, kurās noteicošā loma ir islama, konfuciānisma, hinduisma, budisma un citai ticībai. Šī vienaldzība nesekmē civilizāciju savstarpējās attiecības, kuras visjaunākajos laikos vesternizācijas, globalizācijas, modernizācijas rezultātā ir ievērojami saasinājušās un draud pārvērsties atklātā konfliktā.

Raksta ideoloģiskajā interpretācijā atsevišķa tēma bija modernizācijas, plurālisma un reliģijas izpratne islama zemēs. Ideologi izmantoja iespēju kritizēt islamu.

Nav noslēpums, ka islama un eiropiešu racionālisma pamatā ir viens intelektuālais avots – arābu filosofija un zinātne. Tās ietekme uz eiropiešiem savā laikā bija milzīga. Tomēr mūsdienās nākas sastapties ar divām kardināli atšķirīgām civilizācijām. Eiropiešus un arābus šķir milzīga

kulturoloģiskā plaša. Eiropieši atklāti izsakās par arābu stagnāciju un atpalcību pēc uzplaukuma VIII-X gadsimtā. Savukārt arābi pašlaik atklāti izsakās par eiropiešu garīgo degradāciju.

Modernizācija islama zemēs cieta neveiksmi Irānā, Lībijā un citur. Modernizācija sākās, jo musulmaņi labprāt pārņēma Rietumu tehnoloģiju un ražošanas kārtību. Musulmaņu inženieri un strādnieki pilnā mērā ir spējīgi apgūt Rietumu ražošanas profesionālos paņēmienus. Taču viņi, izrādās, nav spējīgi pārņemt Rietumu standartus pārējā dzīvē un tajos esamības segmentos, kuri it kā nav tieši saistīti ar ražošanu. Savas kultūras struktūrā integrējot svešus komponentus (šajā gadījumā ražošanas līdzekļus un ražošanas organizācijas modeļus), ātri var izmainīties visa kultūras sistēma. Musulmaņi par laimi to ātri saprata un izdarīja noteiktus secinājumus savas kultūras savdabības aizsardzībā.

Islams principā nepieņem plurālismu. Tātad to izvēles brīvību, pie kā jau stabili ir pieradis Rietumu cilvēks. Islamā valdošā vērtību sistēma nepieļauj nekādu individuālo izvēles brīvību (katram sava garīgā ceļa izvēli), ko pieļauj reliģijas citām tautām (piemēram, japāņiem, ķīniešiem). Islams ir transetnisks un transsociāls, jo vienādā mērā attiecas uz visām etniskajām un sociālajām grupām. Islams nešķiro cilvēkus pēc viņu etniskās un šķiriskās piederības.

Musulmaņu zemēs ļoti liela sociālā un politiskā nozīme ir cilšu kopienām – iedzīvotāju grupām, starp kurām pastāv radnieciskas saites. Cilšu kopienu mentalitāte būtiski atšķiras no tautas mentalitātes. Tāpēc Rietumu tautām, kuras ir jau aizmirsušas cilts arhaisko mentalitāti, mūsdienās ir pagrūti saprast islama cilšu rīcību. Tautas sociālās attīstības līmenis un cilts sociālās attīstības līmenis ir būtiski atšķirīgas parādības.

S.F.Hantingtona raksts un apzināti inspirētā milzīgā diskusija pavēra ceļu ideoloģiski aplūkot arī islama vēsturisko pieredzi. Tika norādīts, ka islams labi funkcionēja viduslaikos. Jaunajos laikos tas nespēj iedzīvoties. Islams baidās kultūras atklātu telpu jeb, precīzāk sakot, ap sevi pastāvošo kultūru atklāto telpu. Islamam piemīt kulturoloģiskā klaustrofobija (par klaustrofobiju dēvē slimīgas bailes no slēgtām telpām).

Raksts deva iespēju izskaidrot islama ideoloģiju. Jau pašā sākumā tika paskaidrots, ka islama ideoloģiskā bāze balstās uz svētu tekstu – Korānu. Tajā ir ietvērtā pabeigta un pilnībā izstrādāta doktrīna teksta pēdējā redakcijā. Korānā nekas vairs nav ne labojams, ne papildināms.

Islama doktrīna neparedz baznīcas kā relatīvi autonomas institūcijas veidošanos. Tātad ir pilnībā izslēgta arī jebkāda reliģiskā diferenciacija, kuru visbiežāk (kā liecina pasaules reliģiju vēsture) sekmē baznīcas funkcionālās ambīcijas. Islamā nav iespējams un nepieciešams valsti nodalīt no reliģijas, - valsts un reliģijas vienotība ir totāla. Ņemot vērā minēto, islama pētnieki tāpēc izsakās par šīs ticības noslēgto raksturu, izslēdzot jebkādas idejiskās elastības motīvus.

S.F.Hantingtona raksta komentētāji neaizmirsā atgādināt par Rietumu ieguldījumu islama civilizācijas izpētē. Pasaules sociumam tika norādīts, ka mūsdienu Rietumu zinātne ilgu gadu pētījumu rezultātā ir secinājusi, ka tajā formējumā, kuru dēvē par islama civilizāciju, eksistē samērā liela kultūru daudzveidība, jo katra etnosa kultūra saglabā kaut ko savu. Korāns, kuram it kā visus vajadzēja padarīt vienveidīgus, musulmaņu zemēs tiek dažādi interpretēts. Taču tas principā neko nemaina, jo civilizāciju dialogā islama civilizācija vienmēr funkcionēs kā viens veselums un šo veselumam acīmredzot neizdosies sašķelt ar ģeopolitiskajām tehnoloģijām. Islama civilizācijā valda politiskā unifikācija. Piemēram, islama valstīs eksistējošās politiskās sistēmas daudz neatšķiras viena no otras, un šajā ziņā pastāv daudz lielāka vienveidība nekā kristietisma pasaulē, kurā politisko sistēmu aina ir ievērojami raibāka.

Amerikāņu ideoloģiskajā meistarklasē var mācīties ne tikai attiecīgi apstrādāt piemērotu zinātnisko tekstu, bet arī var mācīties pareizi izvēlēties ideoloģiskās darbības adresātu. Amerikāņu ideoloģiskās vadošās institūcijas (Valsts departamenta uzraudzībā esošās organizācijas un centri) nestrādā ar masu auditoriju. Jau XX gadsimta sākumā amerikāņu masu komunikācijas teorētiķi saprata, ka vispirms un vispamatīgāk ir jāstrādā ar tā saucamajiem uzskatu līderiem. Tie ir cilvēki, kuru viedoklim uzticās masu cilvēks, kurš pats nav neko izlasījis, dzirdējis, redzējis, bet vēlas visu zināt un būt lietas kursā par jebkuru politisko notikumu. Masu cilvēku politiskā ziņkāre kā atsevišķs sociāli psiholoģiskais fenomens arī tika izprasts un attiecīgi novērtēts apmēram tajā pašā laikā – XX gadsimta sākumā.

Starp ideologu/ideoloģiju un masu auditoriju/masu cilvēkiem ir starpnieks/medijs – uzskatu līderi. Viņi lasa, klausās, skatās un ir spējīgi iegūto informāciju analītiski atspoguļot ģimenē, draugiem, darbabiedriem, alus bāra, kafejnīcas apmeklētājiem, autobusa, vilciena, trolejbusa, metro, tramvaja pasažieriem. Uzskatu līderi lasa ne tikai masu izdevumus, bet lasa arī speciālos žurnālus un zinātniskās grāmatas (īpaši t.s. politiskos bestsellerus). Uzskatu līderi ir intelektuāli aktīvi un sociāli komunikabli cilvēki. Politika ir viņu hobijs. Pie tam nevis naivā diletantisma un amatierisma līmenī, bet elementāri profesionālā līmenī. Atsevišķi amerikāņu masu komunikācijas teorētiķi uzskatu līderu kategorijā iekļāva arī žurnālistus, kuri jebkurā gadījumā ir medijs starp politiku, ideoloģiju un sabiedrību.

Amerikāņu profesionālo ideologu intelektuāli piesātinātais darbs ar uzskatu līderiem acīmredzot ir galvenais faktors, kas stimulē nopietnus zinātniekus iesaistīties ideoloģiskajos procesos. Šie procesi ir radoši, teorētiski, stratēģiski, analītiski tik lielā mērā, ka nevar atbaidīt Rietumu vistantīgākos intelektuāļus aktīvi palīdzēt savai valstij ideoloģiskajā sfērā.